

**Een kritische overdenking bij
“TUSSEN ISOLEMENT EN ONTSLUITING
Een bestuurlijke geschiedenis van Noord-Beveland, 1795-1995”,
geschreven door A.J. Barth & A.L. Kort¹**

P.J.A. van Voorst Vader
Redactie: P.C. van Voorst Vader²

Het eerste wat opvalt is, dat het boek van Barth & Kort (B & K) wat onjuistheden bevat, die je van professionals niet verwacht.

Pieter Vader wordt schout van Kortgene genoemd (Hoofdstuk 2, ‘Het gemeentebestuur van Kortgene’, blz. 15). Maar in die tijd sprak men nog van baljuw (in Kortgene althans).³ Wel werd zijn zoon Abraham in 1814 schout van Kortgene genoemd in de tijd na het vertrek van de Fransen tot aan zijn burgemeestersbenoeming in 1825. Daarvoor heette hij achtereenvolgens baljuw en maire.⁴

De ereboog, afgebeeld op blz. 12 (Hoofdstuk 1, ‘Noord-Beveland: de gemeentebesturen’) werd opgericht ter ere van het bezoek van Koning Lodewijk Napoleon aan Kortgene op 7 Mei 1809,[6] niet in 1806 t.g.v. de kroning van Lodewijk Napoleon.

Juli 1809 kwamen Engelsen aan land in Colijnsplaat, “*die de nodige eisen stelden over het leveren van voedsel aan de voor de kust liggende schepen*” (Hoofdstuk 4, ‘Het gemeentebestuur van Colijnsplaat’, blz. 55). Het Notulboek van Kortgene bericht echter: “*eenige Scheepsgasten zijn verzogt, ten ein daarvan als lootsen gebruik te kunnen maken*”. Wissenkerke bericht hetzelfde. Over voedsel wordt op dat moment niet gerept. Die lootsen waren nodig met het oog op de voorgenomen landingen bij Kattendijke en Wemeldinge (op Zuid-Beveland).

“*In de omgeving van het huidige Kamperland kwam het tot gewapende acties*”, dit eveneens over de inval van de Engelsen in Zeeland in 1809 (Hoofdstuk 4, ‘Het gemeentebestuur van Colijnsplaat’, blz. 55). Ik ben benieuwd naar de bron van dit bericht. Het Notulboek van Wissenkerke rept hiervan niet. Terwijl de schout van Wissenkerke in die tijd toch dagelijks moest rapporteren aan de landdrost in Middelburg. Wel schrijft schout

¹ Noot auteur en redactie: Het boek werd in opdracht van het gemeentebestuur in 2005 t.g.v. het 10-jarig bestaan van de gemeente Noord-Beveland uitgegeven en gedrukt bij ADZ B.V. te Vlissingen (ISBN 90-810151-1-7; 97890-810151-1-0). Het bevat een voorwoord van dhr. C.A.P. Schippers, wethouder. De auteurs werden bijgestaan door een lees- & begeleidingscommissie (zie noot 28 bij Addendum 2). In dit artikel worden de namen van de auteurs van het boek, Barth & Kort, afgekort tot B & K.

² Noot redactie: Dit artikel werd in 2006 gepubliceerd in de bundel van P.J.A. van Voorst Vader getiteld ‘Verhalen uit Zeeland’, pag. 83-95, een uitgave van de Stichting Van Voorst Vader (redactie: P.C. van Voorst Vader). In gewijzigde vorm werd het artikel gepubliceerd in De Spuije, Mededelingenorgaan van Heemkundige Kring De Bevelanden, 2007; afl. 71: pag. 25-34. Voor de publicatie anno 2014 op de sedert 2011 bestaande website van de Stichting Van Voorst Vader (www.familievanvoorstvader.nl/archief) is de tekst opnieuw redactioneel bewerkt om die geschikt te maken voor bezoekers van de website, die niet in de materie ingevoerd zijn. In dit artikel (versie 2014) bevat de literatuurlijst 12 artikelen van P.J.A. van Voorst Vader, alle, behalve het artikel over Anthony van Hoboken,[15] ook te vinden op de website van de Stichting Van Voorst Vader.

³ Noot redactie: Op diezelfde blz. 15 wordt Pieter Vader drie alinea’s verder baljuw genoemd. Pieter Vader (1734-1800), zoon van de schout en gemeentesecretaris van Schoorl, Noord-Holland, was de eerste Vader, die zich (in 1761) op verzoek van de Alkmaarse administrateurs (beheerders) van de boedel van Van Nassau La Lecq vanuit Schoorl op Noord-Beveland vestigde (in Kortgene). Hij begon als gemeentesecretaris (1761-1788) en werd in 1787 na de Oranje-oproeren baljuw (en rentmeester van de Heerlijkheid Kortgene, waarvan Van Nassau La Lecq de Heer was), wat hij bleef tot aan zijn overlijden in 1800.

⁴ Noot redactie: Abraham Vader (1770-1854), de oudste volwassen geworden zoon van Pieter Vader, volgde zijn vader in 1788 op als gemeentesecretaris van Kortgene (tot 1820) en in 1800 als baljuw en rentmeester van de Heerlijkheid Kortgene. Hij was achtereenvolgens baljuw (1800-1810) en maire (1810-1813) en na de Franse tijd burgemeester (december 1813 - begin 1814), schout (1814-1825) en burgemeester (1825-1846) van Kortgene.

W.L. Vader van Wissenkerke aan de landdrost op 31 July: *“De seinpaal is gisteren door zes Engelsen neergeveld en verbrand; daarna zijn dezelve zonder iemand beledigt (=gekwetst) te hebben vertrokken.”* Die seinpaal was onderdeel van de serie seinpalen langs de kust - van Portugal tot den Helder - die “optische telegraphie” bedreven, een uitvinding van de Fransman Claude Chappe in 1790. Wissenkerke kon daarmee berichten wisselen met Fort de Haak op Walcheren. Waar de seinpaal stond, vertelt de brief niet. In Wissenkerke bestaat nog het ‘Franse pad’, dat noordwaarts naar de vlak voor 1809 gebouwde Batterij Ouwelecq liep. De Noord-West punt van Ouwelecq lijkt als plaats van de seinpaal het meest waarschijnlijk.

Op blz. 33 (Hoofdstuk 3, ‘Het gemeentebestuur van Wissenkerke’) worden de machthebbers in Wissenkerke in de 19^e eeuw, o.a. dus leden van de familie Vader, landbouwers genoemd. Dat zijn de Vaders nooit geweest. Wel waren ze pachtheer (landeigenaar).

“In 1795 kwam het bestuur in handen van een maire” (Hoofdstuk 9, ‘De veldwachter en de handhaving van de orde op Noord-Beveland’, blz. 165). Die benaming werd pas in 1810 opgelegd.⁵

“Van Wissenkerke hebben we (over verzet tegen de Duitsers) geen gegevens” (Hoofdstuk 8, ‘Noord-Beveland in de Tweede Wereldoorlog’, blz. 131). Dhr. G.E. de Jonge, de laatste pachter van de familie Vader op de hofstede van Sorgwijck (de buitenplaats van de familie Vader bij Wissenkerke), die bos en herenhuis van de buitenplaats heeft gekocht in 1954, vertelde mij in de jaren 1990: *“In de oorlog stonden in het bos barakken, die max. 1000 Duitsers hebben geborgen. Voor de oorlog had zich daar een kolonie aalscholvers genesteld, die door hun overvloedige uitwerpselen een ware plaag was geworden. De Duitsers hebben daar korte metten mee gemaakt. In het herenhuis zat de commandant.”*

De Jonge heeft daarvan slim gebruik gemaakt. Immers, voortdurend speurden de bezetters op het eiland naar onderduikers. Overal, behalve op het door hen in beslag genomen Sorgwijck. De Jonge, die in de oude boerenwoning naast het herenhuis woonde, heeft in de wagenshuur op zijn erf Engelandvaarders geherbergd.⁶ Die werden op een stikdonkere nacht geleid naar de Roompot (zoals de Oosterschelde bij Wissenkerke heet) om van daar uit de grote oversteek te wagen.[12]

Dit mocht ik aan niemand vertellen. De Jonge was namelijk hevig bezorgd, dat zijn nerveuse vrouw ook toen nog, veertig jaar na de oorlog, van deze historie van de kook zou raken. Nu, in 2005, na het overlijden van het echtpaar - hij in 1999 - acht ik mij van de belofte tot geheimhouding ontslagen. Ik ben mij bewust, dat dit een ongedocumenteerd, onbevestigd verhaal is. Maar De Jonge, die een boerenbedrijf van ca. 100 ha. leidde en voor de oorlog tot dijkgraaf van meerdere polders was gekozen, maakte een alleszins gedegen indruk. Ik kan me niet voorstellen, dat hij zo maar een verhaaltje uit zijn duim zoog.

Bladzijden lang wordt uitgewijd over het vloekverbod in Wissenkerke (Hoofdstuk 3, ‘Het gemeentebestuur van Wissenkerke’, blz. 38-40), hoewel dat met bestuurlijke geschiedenis niet zoveel van doen heeft. Maar we lezen bijna niets over de wijzigingen in het bestuur van de gemeenten in de Franse tijd. Ook de speciale structuur van Kortgene, waar de Heer van Kortgene, vertegenwoordigd door de Alkmaarse administrateurs, een dominerende positie had, komt niet aan bod. Ik mis de historie van de nieuwe Heer, Anthony van Hoboken (1756-1850), reder in Rotterdam, die in 1842 de Heerlijkheid Kortgene uit de resten van de boedel van Van Nassau La Lecq kocht.[15] In zijn jonge jaren was hij een groot vriend van koning Willem I, die bewondering had voor zijn voortvarend koopmanschap en de kracht waarmee hij Rotterdam omhoog stuwde. Aan Hoboken dankt Kortgene het fraaie gietijzeren hek bij de ingang van het kerkhof, waar hij werd begraven, met bijzondere graftekst.[16]

⁵ Noot redactie: In Hoofdstuk 1, ‘Noord-Beveland: de gemeentebesturen’, pag. 13, staat kort vermeld, dat er naar Frans model een maire en een municipale raad kwamen na de inlijving (van het Koninkrijk Holland) bij Frankrijk en invoering van de Franse wetgeving in 1810.

⁶ Noot redactie: Dat waren bemanningsleden van neergestorte Engelse oorlogsvliegtuigen.

Deze detailliekritiek wil geenszins zeggen, dat er niet veel belangwekkends te lezen valt. Bijzonder is de provocatieve stelling op blz. 21 (Hoofdstuk 2, 'Het gemeentebestuur van Kortgene'): "*Men ziet: aan nepotisme, dat zo kenmerkend was voor de achttiende eeuwse politiek en waartegen de patriotten zich zo fel keerden, was ook in de eerste helft van de negentiende eeuw geen einde gekomen*".⁷ "*Men ziet*", dat sloeg op Abraham Vader (1770-1854), voorheen één van Zeeland's meest vooraanstaande patriotten, één van de "*Homines Novi*",^[3] eerste vertegenwoordigers van Zeeland in 1795. Is hij echt zover afgegleden?

Zo'n ernstige beschuldiging verdient een ernstig onderzoek.⁸ Aan Abraham (Bram) Vader (1800-1846 achtereenvolgens baljuw, maire, schout en burgemeester van Kortgene) wordt op blz. 21 (Hoofdstuk 2, 'Het gemeentebestuur van Kortgene') verweten, dat hij na de Franse tijd gemetamorfoseerd is tot aanhanger van Oranje.^[6] Dat verwijt is niet terecht.^{9,10} Nagenoeg elk weldenkend mens kan vaststellen, dat de Franse revolutie, in Nederland gevolgd door Franse overheersing, tot een onvoorstelbaar grote ramp was uitgegroeid. Al in 1803 was die overtuiging zo algemeen geworden, dat bij benoemingen geen rekening meer

⁷ Noot redactie: Aan die zin uit Hoofdstuk 2 op blz. 21 gaat de volgende tekst vooraf: "*Tot 1846 zou Abraham Vader aan het hoofd van Kortgene blijven staan. Hij streed voor de belangen van het stadje, waarbij hij zeker ook de belangen van zijn familie niet uit het oog verloor. Het was aan zijn inspanningen te danken, dat Kortgene de belangrijkste plaats op Noord-Beveland bleef, ook al mocht Kortgene zich vanaf 1825 niet langer 'stad' noemen. In 1830 kreeg Kortgene een kantongerecht en een gevangenis. Geld had Vader in overvloed. Toen in 1839 de kaai van het dorp om veiligheidsredenen moest worden verhoogd, bood Vader aan de helft van de kosten voor zijn rekening te nemen.*"

Zoals gezegd, zorgde hij minstens even goed voor zichzelf en zijn familie. Hij was niet alleen schout/burgemeester, maar tevens notaris, dijkgraaf en penningmeester van drie polders, alsmede penningmeester van het plaatselijk armbestuur. Toen in 1827 de laatste functie onverenigbaar werd geacht met het ambt van burgemeester, volgde zijn jongste zoon hem in die functie op. Zeven jaar eerder was zijn broer tot gemeenteontvanger benoemd." (Einde citaat)

⁸ Noot redactie: Hoofdstuk 2, 'Het gemeentebestuur van Kortgene', begint op blz. 15 met de volgende alinea: "*De onlusten (van de Oranje-oproeren, d.w.z. orangisten tegen patriotten) in 1787 gingen aan Kortgene niet ongemerkt voorbij. Als we Pieter Vader, destijds schout (baljuw) van Kortgene en aanhanger van de patriotten, mogen geloven, gingen de talloze aanhangers van Oranje als beesten te keer in Kortgene. De patriotten werden op alle mogelijke manieren vernederd en sommigen moesten zelfs voor hun leven vrezen. De tegenstanders van de stadhouder moesten tot 1798 wachten voordat ze wraak op de orangisten konden nemen.*" (Einde citaat)

Hoewel in het algemeen de tekst sappig geformuleerd is, roept de toon van de auteur van de hoofdstukken over de gemeentebesturen van Kortgene en Wissenkerke, o.a. in het in deze noot aangehaalde voorbeeld (met name in de laatste zin), vragen op aangaande objectiviteit en de inhoud zou bij personen, die ingewijd zijn in de materie, vragen aangaande zorgvuldigheid kunnen oproepen (zie dit artikel).

⁹ Noot redactie: In Hoofdstuk 2, blz. 21, staat geschreven: "*Het kostte de stadsbestuurders (van Kortgene) weinig moeite om van politieke kleur te veranderen. De eens zo felle patriot Abraham Vader verwelkomde de latere Koning Willem I alsof deze de lang verwachte messias was.*" Volgt een citaat, inderdaad opmerkelijk onderdanig van toon, uit de door de presidenten uit Kortgene, Wissenkerke en Colijnsplaat december 1813 direct na de moeilijke Franse tijd geschreven brief aan Willem I, dat jaar Souverein Vorst der Verenigde Nederlanden geworden. De auteur van Hoofdstuk 2 gebruikt daarvoor als bron het artikel van P.J.A. van Voorst Vader over Abraham Vader.^[6] P.J.A. van Voorst Vader noemt ook de toon van de brief van mei 1809 van Abraham Vader aan Koning Lodewijk Napoleon '*welhaast kruiperig onderdanig*'.^[6] Dit was echter in het kader van de machtsverhoudingen in die tijd gangbaar taalgebruik, zoals o.a. dhr. A.J. Barth de redactie meldde. Mogelijk speelt de moeilijke positie van functionarissen als Abraham Vader (P.J.A. van Voorst Vader: "*gebeukt door de stortvloed van rampen, waaronder Nederland in die jaren was bedolven*"),^[6] laag in de bestuurlijke hiërarchie, een rol bij die voorzichtige opstelling naar de hoge heren toe.

¹⁰ Noot redactie: Het door de auteur van Hoofdstuk 2 geciteerde artikel van P.J.A. van Voorst Vader zegt,^[6] dat de eerste in noot 9 genoemde brief geschreven is door de drie presidenten uit Kortgene, Wissenkerke en Colijnsplaat, d.w.z. door de voorzitters van de vergaderingen van het college van schepenen in die drie plaatsen (zie Addendum 3). Dat voorzitterschap werd door wisselende personen uitgeoefend, niet qualitate qua door de baljuw of schout. Volgens informatie van dhr. A.J. Barth is het afschrift van die brief geschreven in het handschrift van Abraham Vader (zoals het hele Notulboek, waarin dat afschrift te vinden is, A. Vader was immers ook gemeentesecretaris). Het is goed mogelijk, dat baljuw Abraham Vader één van die drie presidenten was (hun namen zijn in de brief niet te vinden) en (co-)auteur van de brief. Maar zeker is het niet.

werd gehouden met de oude partijverdeling, patriot dan wel orangist. Als hij die ommezwaai niet gemaakt zou hebben, was hij een idioot geweest.¹¹

Wat heeft Abraham Vader (1770-1854) gedaan, dat hem nepotisme wordt verweten? In 1819 was zijn jongere broer Willem L. Vader (1775-1849), de gemeente-ontvanger van Wissenkerke, tot gemeente-ontvanger van Kortgene benoemd. Onmiskenbaar nepotisme! Nepotisme is volgens Van Dale: “Onrechtmatige begunstiging van verwanten en vriendjes bij het vergeven van benoemingen”. Maar wie “vergaf” dat baantje? Dat was niet schout Abraham Vader, niet het gemeentebestuur van Kortgene. Het waren de Gedeputeerde Staten van Zeeland, die de gemeente-ontvangers benoemden en ontsloegen. Ten bewijze: de ontslagbrief uit 1836 van Willem L. Vader, waarvan door mij toevallig een copie werd bewaard (het origineel bevindt zich in het desbetreffende archief). B & K verklaren dus kort en goed, dat de Gedeputeerde Staten van Zeeland zich schuldig hebben gemaakt aan deze “onrechtmatige benoeming”.

Schout Abraham Vader en de gemeenteraad van Kortgene zullen broer Willem L. Vader wel kandidaat gesteld hebben. Dat roept de vraag op: “Wie bestuurde eigenlijk de gemeenten op Noord-Beveland?” In mijn studie (onder auspiciën van de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland) over Jacob H.L. Vader,[10] 1853-1873 burgemeester van Wissenkerke, ben ik tot de conclusie gekomen, dat de gemeentebesturen in de 19e eeuw konden bepalen wat ze wilden, maar dat de beslissing altijd werd genomen of bekrachtigd door de Gedeputeerde Staten. Menig gemeentebesluit reisde op en neer tussen Noord-Beveland en Middelburg, net zo lang tot het aan het welgevallen van Hoogmogende Heeren voldeed of werd “gedeclineert”.

Jacob H.L. Vader, als burgemeester van Wissenkerke ook strandvonder, geeft in 1854 in zijn onervarenheid, één jaar na zijn benoeming tot burgemeester, 20 blokken mahoniehout terug aan de **rechtmatige** eigenaar. Hoe durft hij! Dat kan helemaal niet! Zonder autorisatie van Gedeputeerde Staten! Hij wordt ernstig gewaarschuwd voor “*grootte moeilijkheden en kostbare geldelijke ongelegenheden*”. Met de HH viel niet te spotten!

In 1779 richtte Wigbold Adriaan graaf van Nassau La Lecq (1729-1797), Heer van Kortgene, zich tot de Staten met een verzoek tot vrijstelling van zekere belastingen, zich beroepend op “*brieven van aankoop (van de Heerlijkheid Cortgeen) en investiture van den 20sten Maart 1478*”. De magistraat (het gemeentebestuur) van Kortgene verzoekt namens de Heer van Kortgene (graaf Wigbold) provisioneel ontslag van betaling, hangende de procedure. Maar Hun Ed. Mogenden “*scheppen in dit verzoek weinig behagen*”. Weigering van betaling verdient ernstige correctie: “*De magistraat heeft orders uit te voeren, anders wordt zij vervangen door waardiger voorwerpen in wier handen 's Lands Hoogheid en gerechtigheid veiliger bewaard zullen zijn.*”[5]

Naast het intensief toezicht van Gedeputeerde Staten was er ook nog de visitatie door Zeeland's Staatsraad-Gouverneur (later Commissaris van de Koning genoemd). Een dag lang, eindigend met een diner ten huize van de burgemeester. De hele gemeentelijke administratie werd dan binnenste buiten gekeerd en belangrijke onderwerpen uitvoerig besproken. In 1868 waren dat in Wissenkerke:[10] a) het onderwijs (de toestand van de schoolgebouwen); b) de gezondheidstoestand (met het oog op de tropische warmte in die zomer en de schaarste aan drinkwater); c) het plaatsen van het zogenaamde cholerahuisje; d) het plaatsen van een erkende veearts op het eiland Noord-Beveland; e) de veestapel; f) de surveillance van het jachtveld; g) de brandspuit; h) het postwezen; i) de politie, ook te Camperland. Het toezicht liet aan grondigheid echt niets te wensen over.

Wat nu was de motivatie van Willem L. Vader's benoeming? Zijn beloning voor het werk als gemeente-ontvanger in Kortgene bedroeg 4% van de ontvangsten. Dat kwam neer op

¹¹ Noot auteur: Onder Koning Willem I, die geen enkele rekening hield met voor-oorlogse sympathieën, dienden vele ex-patriotten.

ongeveer f30,- per jaar, de helft van de verdiensten in Wissenkerke. Nu had Willem een aangeboren knobbel voor cijfers en financiën.[7] Dat was al gebleken door de heel ongewone pluim hem door Zeeland's "Sous-Prefect" in 1813 op de hoed gestoken. Broer Abraham kreeg opdracht *"zich te begeeven bij den Heer Vader, ontfanger van de communes van dit canton, ten einde desselfs kas te verifieeren en daar van proces verbaal intezenden met Last wijders om aan den Heer Vader voornoemt te kennen te geeven het bijzonder genoeg hetwelk den Heere S:Prefect heeft gehad in het regulier bevinden van alle de Boeken en papieren van den zelven ontfanger en voorts hem te kennen te geeven dat zijn Ed: niet zal na-laaten om de zèle en Exactitude van den zelven ter kennis te brengen van den Heere Prefect"*. Dat blijkt ook uit zijn verdere levensloop: in 1848 was hij gegroeid tot de hoogst aangeslagene in de Rijks Directe Belastingen van Zeeland.[7] Maar ook in 1819 was Willem al rijk. Zijn vrouw, J.E. van Voorst, dochter van de in 1793 overleden ex-schipper, laatstelijk equipagemeester van de kamer Zeeland van de V.O.C., Johannes van Voorst, had een groot vermogen meegebracht. Haar moeder overleed omstreeks 1805. Johanna E. van Voorst (1781-1852) had een ongetrouwde zuster, waarvan geboorte- en sterfdata onbekend zijn.¹² En haar oudere zuster Johanna H. van Voorst (geb. 1772) was in 1796 in het kraambed overleden, zodat het hele vermogen van Johannes van Voorst terecht kwam bij het echtpaar Willem L. Vader en Johanna E. van Voorst (huwelijk in 1799 in Middelburg). In 1818 had Willem met groot financieel voordeel deelgenomen aan het inpolderen van de Soelekerkepolder op Noord-Beveland. Van dat werk was hij zelfs administrateur geweest.[1,7] In datzelfde jaar kocht hij de buitenplaats Sorgwijck bij Wissenkerke met herenhuis, bos en hofstede van de erfgenamen van Abraham Swemer (1747-1817) voor f50.401,-, voldaan in *"klinkende Louis"*, Franse gouden munten![7, 12] B & K hebben gelijk, dat de vriendschap tussen de beide broers bij de benoeming van Willem tot gemeente-ontvanger van Kortgene van betekenis is geweest. Maar de begunstiging ging in omgekeerde richting dan zij veronderstellen! Bram vroeg Willem, zijn schatrijke broer, die al was overladen met een lange waslijst aan functies, of hij bereid was ook nog dit baantje erbij te nemen, dat wel meer werk, maar nauwelijks honorarium opleverde. Een voorstel het honorarium meer in overeenstemming te brengen met de hoeveelheid arbeid werd door Gedeputeerde Staten afgewezen. Waarom dan toch deze aanstelling? Omdat het zo moeilijk was een bekwaam alternatief te vinden.

Dat brengt ons bij het volgende punt: NOORD BEVELAND ONTBEERDE TEN ENEN MALE GESCHOOLD INTELLECT. Het lager onderwijs op Noord-Beveland was tot de invoering van de Onderwijswet van Van den Bruggen in 1857 beneden peil. Menig kind verliet de school zonder te kunnen lezen en schrijven. Een middelbare school was er niet! De H.B.S. in Goes komt er pas in 1866. Voorlopig is die onbereikbaar. De kinderen van de broers Abraham en Willem L. Vader,¹³ d.w.z. de zonen, bezochten merendeels het Gymnasium in Middelburg [16] en volgden daarna veelal academisch onderwijs; een enkeling (W.J. Vader van 's Gravenpolder, een kleinzoon van Willem L. Vader) volgde de hogere landbouwschool (in Groningen). Alle geschoold intellect was import: de Vaders, de Bijbaus, de artsen en predikanten.

¹² Noot redactie: Die zuster, waarvan geboorte- en sterfdata in 2005 aan de auteur onbekend waren, was Maria J. van Voorst (1766 of 1767 - 1837), de oudste van de drie dochters van Johannes van Voorst. Zij blijkt wel getrouwd te zijn geweest (huwelijk in 1791 in Middelburg), nml. met Marinus A. Catshoek (1759-1824). Zie het artikel 'De familie van Voorst: aanvullende gegevens' (2009) van J.E.S. van Voorst Vader - de Rechter op de in 2011 beschikbaar gekomen website van de Stichting Van Voorst Vader (www.familievanvoorstvader.nl/archief). Blijft staan, dat J.E. van Voorst een aanzienlijk vermogen inbracht bij haar huwelijk met W.L. Vader.

¹³ Noot redactie: De broers Abraham en Willem L. Vader zelf kregen mogelijk (extra) privé onderwijs van de schoolmeester, niet ongebruikelijk in die tijd in een dergelijke situatie.[6] Zij komen niet voor op de lijst van leerlingen van het gymnasium in Middelburg,[6,16] over de periode 1629-1905 beschikbaar in het archief van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.[16]

In Colijnsplaat is J.H. Bijbau (1821-1871) in 1854 burgemeester geworden,¹⁴ de enige (rijks)veearts op Noord-Beveland. B & K vermelden niet, dat hij in 1845 was getrouwd met Adriana P. Paardekoper, een dochter van Leendert Abraham Paardekoper (1796-1869), ex-burgemeester van Colijnsplaat. Papa komen wij in 1853 weer tegen bij de inpoldering van de naar hem genoemde Noord-Bevelandse Leendert Abraham polder. Een vermogend man dus, verwant aan het legendarisch rijke echtpaar Swemer - Paardekoper. Ik neem aan, dat hij één der 23 erfgenamen van Abraham Swemer is geweest.¹⁵ Kortom, Bijbau, zelf afkomstig uit een invloedrijk Zeeuws-Vlaams geslacht, was vermaagschapt met de allerhoogste élite van Colijnsplaat. Als B & K dat geweten hadden, zouden zij stellig ook nog Bijbau betrokken hebben bij hun zo geliefde banvloek: nepotisme! Evenwel, Bijbau is zo'n opvallend goed burgemeester, dat hij in 1878 dat vak mag verruilen voor het lidmaatschap van het zo élitaire gezelschap de Gedeputeerde Staten van Zeeland. Hij werd opgevolgd door zijn zoon mr. L.A. Bijbau, genoemd naar zijn grootvader. Hij nam, net als zijn vader, een unieke positie in: hij was de enige op het eiland werkzame jurist! De zonen van Abraham en Willem L. Vader, die jurist geworden zijn, verbonden zich beiden aan de nieuwe rechtbank te Goes. Werk op Noord-Beveland zelf was er voor hen eenvoudig niet, als we de korte werkzaamheid van Pieter Johannes van Voorst Vader (1805-1869), de oudste zoon van Willem L. Vader, als assessor (zie Addendum 3) in het gemeentebestuur van Wissenkerke niet meetellen.[8]

Zo zien we, zowel bij de Vaders als bij de Bijbaus, het ambt van vader op zoon overgaan. Dat was van hen geen - onwettig! - nepotisme, neen, dat was woekeren met de weinige personen, die voldoende ontwikkeld waren om bestuurder te kunnen zijn. Bovendien, de benoemingen werden bevestigd door de minister van Binnenlandse Zaken. In die tijd heeft niemand daarvan opgekeken. Het woord nepotisme ben ik nergens tegengekomen.

Het zal nu duidelijk zijn waarom na het vertrek der Vaders in 1894 een arts burgemeester van Wissenkerke is geworden: D.J. Helderma (1840-1912), 1895-1912 burgemeester (tevorens was hij 1875-1895 gemeenteraadslid, zoals ook de arts Q.J.M. Janssen 1867-1898 in Wissenkerke gemeenteraadslid was). Artsen waren nagenoeg de enige academisch gevormden op het eiland, afgezien van de predikanten.

Van de Werf merkt op, dat de Vaders onder de landeigenaren in de 19^e eeuw een gunstige uitzondering vormden.[17] Het gros van de landeigenaren woonde op Walcheren, de Van Nassaus in Noord-Holland en ook de eigenaar van het kroondomein (de Koning dus) woonde elders. Ze verteerden dus buiten Noord-Beveland de pacht van hun bezit op dat eiland. De Vaders bleven op het eiland en gaven daar hun geld uit. Maar de Vaders deden nog meer: zij gaven hun werkkraft aan het eiland. Zowel voor de Vaders als voor de Bijbaus waren de inkomsten uit het ambt of andere functies in financieel opzicht bijzaak. Hun motivatie vinden we in hun overtuiging, dat het werk wel gedaan moest worden. Anderen om het werk te doen waren er niet.

In de notulen van de gemeenteraad van Wissenkerke vinden we een fraaie formulering. Van de kosten van het nieuwe schoollokaal neemt Willem L. Vader in 1835 1/3 voor zijn rekening. De gemeente leent de rest van hem, "*die zich met het verstrekken van voormeld kapitaal wel heeft laten vinden*".[7] Ook voor ambten en andere betrekkingen "*hebben zij zich wel laten vinden*".

Dat Abraham Vader in Kortgene ook als notaris fungeerde duiden B & K als

¹⁴ Noot redactie: Hij was 1854-1879 burgemeester van Colijnsplaat, Kortgene en Kats.

¹⁵ Noot redactie: Abraham Swemer (1747-1817), zoon van de schout van Colijnsplaat, in 1812 geregistreerd als de op één na rijkste man van Zeeland, o.a. Heer in Geersdijk & Wissenkerke, huwde in 1779 de 16 jaar oudere weduwe Geertruida Maria Paardekooper (1731-1813), o.a. Vrouwe in Geersdijk & Wissenkerke, die 5 kinderen had uit een eerder huwelijk (met Jacob Nebbens, 1721-1776). Hij creëerde in 1775 Sorgwijck, buitenplaats met hofstede vlak bij Wissenkerke, in 1818 door Willem L. Vader gekocht van de 23 erfgenamen van de kinderloze Abraham Swemer.[12] Is iemand 'Heer/Vrouwe van', dan is die persoon eigenaar van een bepaalde Heerlijkheid, is iemand 'Heer/Vrouwe in', dan is die persoon mede-eigenaar.[12]

geldbejag (Hoofdstuk 2, 'Het gemeentebestuur van Kortgene', blz. 21). Zij slaan opnieuw de plank mis. Van oudsher werden vastgoed transacties verleden voor schout of baljuw en schepenen. Het eiland had geen notaris. Na de Franse tijd zien we daar de klad in komen. Als Willem L. Vader in 1818 Sorgwijck koopt, geschiedt dat via een notaris in Goes, niettegenstaande het feit, dat zowel de koper als de verkopers - de erfgenamen van Abraham Swemer - op Noord-Beveland woonden. Goes, een dagreis ver. Heel onhandig! Dienstverlening was het motief voor vestiging van het notariaat. In 1838, het jaar voordat Abraham Vader die functie aan zijn zoon Johan Willem overdroeg, waren er 29 transacties; in eerdere jaren nog minder. Financieel stelde dat allemaal niet veel voor. Ik vermoed, dat zijn zoon, geholpen door het verbeteren van de economie in het derde kwart van die eeuw, de notariële bezigheid wel heeft zien groeien. Veel kan het niet hebben opgeleverd na de vestiging van ook nog een notaris in Colijnsplaat. Maar dat had Johan Willem Vader (1806-1891) ook niet nodig. Hij had andere zorgen: het rentmeesterschap vanaf 1835 van de Heerlijkheid Kortgene uit de boedel Van Nassau La Lecq tot die Heerlijkheid in 1842 werd verkocht, hij was decennia lang (1854-1891) een invloedrijk wethouder van Kortgene en lid van de Provinciale Staten (1853-1883),^[6] hij was president-kerkvoogd. Hij verloor zijn beide kinderen door tuberculose, welk verlies zijn leven heeft overschaduwd met nooit gestild verdriet.

En hoe zit het met die gulzige opeenstapeling van polderfuncties? Is dat geen kwalijke geldslurperij? B & K berichten over de aarzeling van Gedeputeerde Staten over het voorstel om alle 26 polders op Noord-Beveland samen te laten smelten tot één waterschap. Dat zou geld kunnen kosten. De Staten van Zeeland hebben alle eeuwen door bezwaar gehad tegen het verenigen van polders tot grotere eenheden. Een grote organisatie eist ambtenaren. Die hebben salarissen nodig. Dat wordt veel te duur! In de 19e eeuw is het een eer bestuurder van een polder te zijn. De beloning weerspiegelt dat. Zelfs het jaarlijkse diner, vaak van de besturen van enkele belendende polders samen, moeten de bestuurders zelf betalen!^[11] Bovendien verbiedt Zeeland's gouverneur uitdrukkelijk, dat de kosten van de maaltijd over alle deelnemers worden omgeslagen. Kampioen in het aantal polderfuncties is Jacob H.L. Vader. Van de Werf heeft er 13 geteld.^[17] Tot bestuurder van een polder moet je gekozen worden. Het was de weerspiegeling van het grote gezag, dat deze burgemeester genoot in en buiten Wissenkerke.

Ambtelijk inkomen: financiële gegevens

In 1808 heeft Abraham Vader - ter ere van een verplichte inschrijving op een staatslening - zijn ambtelijk inkomen gespecificeerd:^[13]

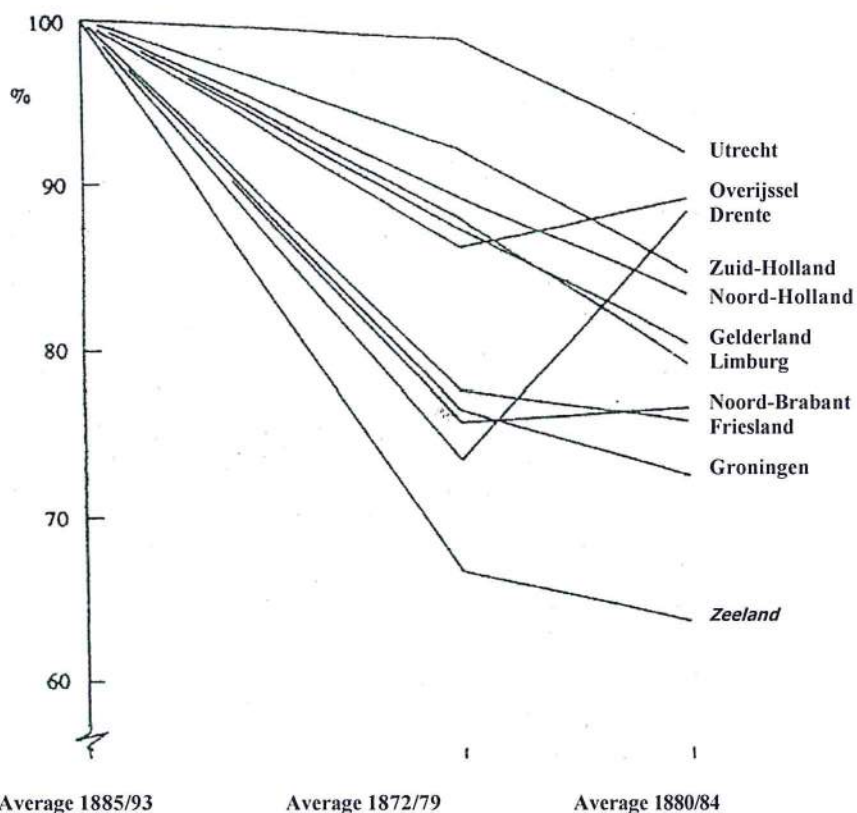
	Tractement/jaar	Emolumenten/jaar
Baljuw	f0,-	f60,-
Secetaris van Cortgene	f0,-	f160,-
Clercq	f9,-	-
Dijkgraaf Stadspolder	f12,-	-
Dijkgraaf Willem Adriaan polder	f60,-	-
Totaal der inkomsten	f81,-	f220,-

De ambten van baljuw (en schout) en gemeentesecretaris waren ongesalarieerd. Ook emolumenten waren geen bron van rijkdom. Al bij al verdiende hij ambtelijk minder dan de schoolmeester, die f300,- mocht opstrijken. Broer Willem L. Vader had het in Wissenkerke wat ruimer: hij fungeerde ook als ontvanger en vendumeester.¹⁶ In 1853 bedroeg de jaarwedde van de burgemeester van Wissenkerke slechts f100,- per jaar. Eerst in 1866 verhoogt het gemeentebestuur die tot f600,- na herhaald aandringen van Gedeputeerde Staten.

¹⁶ Noot redactie: Willem L. Vader (1775-1849) was in 1808 schout en gemeentesecretaris van Wissenkerke, een zelfde combinatie van functies als zijn broer Abraham in Kortgene had. Verder was hij, net als zijn broer, rentmeester voor een deel van de boedel van Van Nassau La Lecq, met name voor het bezit op Zuid-Beveland en de verder van Kortgene gelegen delen op Noord-Beveland. Het rentmeesterschap leverde ook inkomsten op.

De bron van de welvaart der Vaders was een andere.[13] Dankert Amijs, de baljuw van Kortgene, had bij de Oranje-oproeren in 1787 door zijn slappe houding verontwaardiging opgewekt bij de Alkmaarse beheerders van de boedel van Van Nassau La Lecq, waarvan o.a. de Heerlijkheid Kortgene deel uitmaakte. Pieter Vader wordt dat jaar baljuw (in plaats van Amijs) en ook rentmeester van de Heerlijkheid Kortgene.[5] Dat rentmeesterschap was geen sinecure: het in Alkmaar te presenteren jaarverslag is een boekwerk. De 'rendant' ontvangt hiervoor £92,-, plus £79,- als reisvergoeding. Omgerekend was dat f1029,-, een fraai inkomen. Pieter maakte van de gelegenheid gebruik om bij zijn zuster Meynsje te logeren. Die was getrouwd met Willem Lodewijk Ivangh, schout van Bergen, naar wie Pieter zijn jongste zoon heeft vernoemd. Met die reiskosten zal het dus wel meegevallen zijn. Abraham, Pieter's oudste volwassen geworden zoon, huwde een koopmansdochter uit Middelburg, die een klein vermogen inbracht. Willem L. Vader huwde een dochter van Johannes van Voorst, kapitein, later equipagemeester van de Kamer Zeeland van de V.O.C. Zij schonk Willem een groot vermogen, zoals we al zagen. In de Napoleontische tijd hebben zij van de toegenomen vraag naar meekrap en vlas kunnen profiteren. Zij werden grootgrondbezitters.

In het tweede kwart van de 19e eeuw zijn de Zeeuwse grondprijzen sterk gedaald. Dat verschijnsel is in kaart gebracht voor de nieuwe crisis in het laatste kwart van de 19e eeuw.

Bron: A. Venema. „Proeve eener berekening van de koopwaarde der gronden bij den landbouw en de veehouderij in gebruik". *De Economist* 46 (1897): 850.

Naar analogie neem ik aan, dat die enorme, specifiek Zeeuwse vermindering van de waarde van de grond zich ook bij de eerdere crisis in het 2e kwart van de 19e eeuw heeft voorgedaan. De Vaders hadden genoeg middelen om van die prijsfluctuaties gebruik te kunnen maken.[13]

Er is nog een factor die bepalend is geweest voor de gestadige werkzaamheid der Vaders. Zij waren Christelijk.[14] En niet zo'n beetje! Als Margaretha S. Vader (1838-1860),

dochter van Johan W. Vader en kleindochter van Abraham Vader uit Kortgene, is overleden (door tbc), verschijnen haar brieven - aan haar verloofde, theologisch student, en haar ouders en vriendinnen - in druk. Die bevatten nagenoeg niets anders dan vrome bespiegelingen en de steeds terugkerende vraag of zij en haar verloofde zich bevinden in de juiste verhouding tot God. Zeer vele (251) bladzijden vol. Voor een jong, verloofd meisje echt eng.

Voor de Vaders was de imitatio Christi dagelijkse zorg.[17]¹⁷ Natuurlijk waren de meesten president-kerkvoogd en voorzagen zij de kerken van avondmaalszilver. Zij of hun vrouwen stichtten (Christelijke) kinderbewaarscholen, nodig voor de opvang van de kleuters, die de arbeidsters naar het werk op het land plachtten mee te nemen.¹⁸ In Kortgene kwam er een naai- en breischool voor meisjes, in Wissenkerke een armenhuis. Abraham Vader leent de kerkvoogdij het geld, benodigd voor de aankoop van de kerk, als de erfgenamen van de boedel van Van Nassau die openbaar willen veilen. En als de burgerlijke gemeente geld tekort komt voor de versterking van de dijk van de Stadspolder, betaalt hij de helft uit eigen zak. In 1848 levert hij de gemeente grond voor het nieuwe kerkhof voor f176,50, waarvoor de gemeenteraad erkentelijkheid betuigt. Het echtpaar Vader - Saaymans laat aan de Diaconie samen f5.000,- na, vijf keer Abraham's jaarinkomen als rentmeester van Kortgene.[6]

Broer Willem L. Vader in Wissenkerke luistert naar de smeebeden van de failliete boer Izaak de Moor en zijn vrouw, koopt hem uit en laat hem als pachter op zijn boerderij zitten. Als De Moor verzuimt pacht te betalen, maakt hij hem "*kasteleyn*", zetbaas.[11] Eerst wanneer gebleken is, dat De Moor hem systematisch heeft bedrogen, zet hij hem van de boerderij (in 1832). Achttien jaren heeft hij geduld gehad met deze quaerulant en bedrieger, ondanks zijn grote antipathie, "*om desselfs talrijk huisgezin voor armoede te bewaren*".¹⁹ Hij is geregeld te vinden voor leningen aan de kerkelijke en burgerlijke gemeente, o.a. voor de bouw van de nieuwe kerktoeren. Hij betaalt zelf 1/3 van de aanschaf van een nieuw schoollokaal, als dat de draagkracht van de gemeente te boven gaat. In 1817 sticht hij een manege, die hij laat beheren door een arbeider, die ongeschikt is geworden voor arbeid in de meekrapstoof. Van die manege horen we nooit meer iets, zodat ik me afvraag of de beheerder is aangetrokken voor de manege of dat de manege is gesticht ten behoeve van de beheerder. Veel eerder (in 1820) dan zijn broer in Kortgene heeft Willem L. Vader de gemeente grond geleverd voor een nieuw kerkhof, met reservering van ruimte voor graven van de eigen familie. Door het teloor gaan van de notulen van de gemeenteraad 1809-1825 weten we daarvan geen details. Maar omdat de broers zo vaak identiek handelden, neem ik aan, dat de voorwaarden in Wissenkerke overeenkwamen met die in Kortgene, waar Abraham Vader in 1848 hetzelfde deed, aangaande welke transactie de documenten wel beschikbaar zijn.

Catharina M. Vader - Swemer, de vrouw van Jacob H.L. Vader, schonk bij testament in 1887 de diaconie te Wissenkerke de hofstede, die naar haar vernoemd werd, de Catharina Maria Hof, Jacobadijk 10, Kamperland.[18] Die schenking droeg ertoe bij, dat in 1924 in Wissenkerke de bouw van Vredestein, ouden van dagen tehuis, financieel mogelijk werd.

Het 13 ha. grote bos met vijvers en plantsoenen van de buitenplaats Sorgwijck bij Wissenkerke van de familie Vader diende als park voor de gemeente. Zendingsfeesten, maar

¹⁷ Noot redactie: Volgens H. van de Werf was de familie Vader de enige van de rijke families op Noord-Beveland, die zich iets aantrok van het wel en wee van de laagste stand (armoede-problematiek).[17]

¹⁸ Noot redactie: Abraham Vader stichtte ca. 1827 in Kortgene een Christelijke kinderbewaarschool. Henrietta J.E. van der Loeff - Vader (1813-1869), een dochter van Willem L. Vader, de jongere broer van Abraham Vader, stichtte in 1854 in Wissenkerke een Christelijke kinderbewaarschool (kleuterschool). Oudere kinderen moesten helpen bij het werk op het land, totdat in 1900 de leerplichtwet dat onmogelijk maakte (het kindernetwet van Van Houten uit 1874 verbood alleen kinderarbeid - voor kinderen tot 12 jaar - in fabrieken). Zowel in Kortgene als in Wissenkerke hebben de betrokken leden van de familie Vader in hun testamenten het voortbestaan van die kinderbewaarscholen financieel verzekerd.

¹⁹ Noot redactie: Ook Abraham Vader beschermde (in 1827) een landman tegen ontzetting uit de pacht '*om desselfs talrijk huisgezin voor armoede te bewaren*', betogend dat de landbouw een aantal slechte jaren had.[6]

vooral ook concoursen van blaasorkesten vonden daar plaats. APOLLO, het zo vermaarde orkest van Wissenkerke,[2] onder leiding van de muzikale schoolmeester C. Flipse, werd daar dikwijls winnaar. In 1948 werd er het historisch openluchtspel 'Toen Beveland verzonk (1530)' opgevoerd,[4] dat wegens groot succes op aandringen van Zeeland's Commissaris De Casembroot nog eens werd herhaald. In dat bos is menig huwelijk tot stand gekomen, zoals oude inwoners van Wissenkerke mij met twinkelende ogen wisten te vertellen.

Dit overzicht dient niet zozeer tot lof van de familie Vader, als wel om te betogen, dat het beeld, dat B & K op smalende toon in de hoofdstukken over Kortgene en Wissenkerke schetsen van een nepotistische, dus corrupte familie, die slechts de jacht naar geld voor ogen had, niet klopt. Bestudering van persoonlijke, financiële en gezagsverhoudingen brengen aan het licht, dat van nepotisme, de ONRECHTMATIGE begunstiging van verwanten, met de medewerking van alle daarbij betrokken gouverneurs en Staten van Zeeland en alle Ministers van Binnenlandse Zaken van Nederland, geen sprake kan zijn geweest.

Blijft de beschuldiging, dat zij goed voor zichzelf hebben gezorgd. Alsof dat een misdrijf is! Zonder kapitaal hadden zij het meeste van wat hierboven is opgesomd niet kunnen doen. Duidelijk is ook, dat hun kapitaalsvorming weinig van doen had met de ambten, die zij bekleedden.

Zeker, met Willem J. Vader (1839-1916), 1873-1894 de derde burgemeester van Wissenkerke uit de familie Vader, was wat aan de hand. Hij had een zo moeilijk karakter, dat zijn vader, Jacob H.L. Vader (1810-1892), eens twee maanden lang met hem alleen op reis is geweest, tegen de gewoonte in zonder mama, in een poging met hem in het reine te komen.²⁰ In tegenstelling tot zijn vader, die Wissenkerke als burgemeester van veel nieuwigheden had voorzien, was Willem J. Vader (van 's Gravenpolder) extreem conservatief. Zijn pachters voorzagen hun land 's nachts van kunstmest, omdat de eigenaar hun had verboden zijn grond te bederven met die duivelse troep. Ze mochten ook al niet roken of pruimen. En rancuneus! In Wissenkerke doet een mooie legende de ronde: bij de bouw van zijn huis voor zijn huwelijk - de latere pastorie in de Voorstraat - zou hij een deel van het oude kerkhof bij zijn tuin hebben gevoegd. De predikant was daarover zo verbolgen, dat hij dat huwelijk heeft vervloekt: het zou onvruchtbaar blijven. Die kinderloosheid was oorzaak, dat diverse neven en nichten in zijn testament verschenen. Eén van die neven bezocht hij, juist op etenstijd. Voor deze ongemakkelijke neef wist de danig nerveuse gastvrouw niet beter te doen dan de tafel netjes op te ruimen om hem in die kamer, tevens huiskamer, netjes te kunnen ontvangen. Willem J. Vader wachtte ondertussen in haar man's studeerkamer. Dat wachten heeft hem zo boos gemaakt, dat hij zijn neef op staande voet heeft ontferd! Natuurlijk was deze sombere, vaak conflicten veroorzakende man ongeschikt om goed te fungeren als burgemeester. De gevreesde conflicten zijn er gekomen, met berichtgeving tot in De Goesche Courant, zoals beschreven in Hoofdstuk 3, 'Het gemeentebestuur van Wissenkerke', blz. 36.²¹

²⁰ Noot redactie: Volgens 'Familie-overleveringen' uit 1958 van J.W.A. van Voorst Vader (1884-1970), zoon van W.L. van Voorst Vader (1842-1887) en een zusje van W.J. Vader van 's Gravenpolder's echtgenote, konden W.J. Vader van 's Gravenpolder en diens moeder het niet met elkaar vinden. W.J. Vader van 's Gravenpolder's vader kocht in 1863 de Heerlijkheid 's Gravenpolder, vandaar de toevoeging aan de familienaam.

²¹ Noot redactie: De desbetreffende tekst op blz. 36 luidt: "*Kritiek op de lokale machthebbers bleef niet tot de binnenkamers van het raadhuis beperkt. Aan het einde van de negentiende eeuw klonken ook afkeurende geluiden van buiten door. In De Goessche Courant van 15 juli 1893 werd het optreden van de burgemeester en de houding van de gemeenteraad fel bekritiseerd in een ingezonden artikel, ondertekend met 'vele kiezers', waarin talloze rhetorische vragen op de plaatselijke politici werden afgevuurd: 'Zijn de aftredende leden van den raad mannen, die de belangen van de gemeente en der ingezetenen ten volle behartigen? Die ten allen tijde hun stem doen horen en uitbrengen volgens eigen overtuiging, zonder te vragen hoe of de voorzitter het wenscht? Die medewerken tot en niets anders wenschen dan billijkheid en recht? Die voor ieder eene evenredige belasting, ook voor den voorzitter, helpen samenstellen? Die het gemeente-werk onder ambachtshui gelijkelijk doen verdelen? Etc.'* 'Of zijn het mannen, die op alles wat den voorzitter in den raad goeddunkt, ja en amen zeggen? Etc.' " Toch werden alle herkiesbare raadsleden herkozen, patriarch en paternalisme ten spijt.[17]

Op blz. 34 (Hoofdstuk 3, 'Het gemeentebestuur van Wissenkerke') lezen wij: "*De families Vader en Van der Heijde zijn treffende voorbeelden van bestuurlijke continuïteit,²² maar tevens van nepotisme, en op dit laatste kwam aan het einde van de negentiende eeuw vanuit de plaatselijke gemeenschap steeds meer kritiek. Het begon in 1876, toen het gemeentebestuur voorstelde om f150,- extra op de begroting uit te trekken voor de benoeming van een ambtenaar op de secretarie om de secretaris (G.L. van der Heijde) behulpzaam te zijn. Ofschoon niet in de raadsnotulen opgetekend, was het van het begin af aan duidelijk, dat het gemeentebestuur de zoon (C.N. van der Heijde) van de secretaris op die post wilde benoemen. De jongen zou zich op de secretarie kunnen inwerken, waarna hij te zijner tijd zijn vader zou kunnen opvolgen.*"

Wat maakt B & K zo zeker, dat B & W geen gelijk hadden? Was het aantrekken van de onvolwassen zoon tegen een onvolwassen salaris echt niet de goedkoopste oplossing van het probleem, dat de gemeentesecretaris het werk niet meer aan kon? Dat was wel het gevoel van de meerderheid van de Raad.²³ Wat deden Gedeputeerde Staten? Die zwegen! Een stilte, die welsprekend is. Immers, zij wisten er van. Het conflict lag op straat. Toch roken de nieuwsgierige en altijd gevoelige neuzen van Gedeputeerde Staten hier geen onraad.

In tegenstelling tot B & K ben ik van mening, dat Noord-Beveland in de 19e eeuw bijzonder deugdzaam was.

Wat de deugdzaamheid van de hoge heren betreft: de boedel van Van Nassau La Lecq, met o.a. de Heerlijkheid Kortgene, werd op verzoek van WILLEM ADRIAAN II GRAAF VAN NASSAU LA LECQ (1704-1759), o.a. Heer van Bergen, Kortgene, Odijk, Zeist en Middelharnis, door administrateurs in Alkmaar beheerd (die weer rentmeesters inhuurden). Zijn drie kinderen hadden alleen het vruchtgebruik. Dat dat niet onverstandig was, blijkt o.a. daaruit, dat Wigbold Adriaan van Nassau La Lecq (1729-1797), zijn zoon, wegens financieel wangedrag (er miste f98.105,-) vanaf 1788 enige jaren in "*Secure Bewaring*" (in zijn eigen huis!) zat, totdat al zijn schulden voldaan waren (in 1794).[5] In 1806 blijkt ook één der administrateurs in Alkmaar zich financieel misdragen te hebben: hij vergreep zich aan f80.000,-, toebehorend aan "*De Hondsbossche*" (Zeewering).[6]

In Goes is er in de jaren 1850 hevige opschudding, als blijkt dat vijf heren, bijna allen van de rechtbank, slechts de helft van hun aanslag in de belasting genaamd Hoofdelijke Omslag betalen. Vier à zes maanden vertoeven zij op hun buitenplaatsen, die buiten Goes zijn gelegen. De gemeenteraad vindt, dat dat niet kan, zeker niet voor leden van de gemeenteraad zelf![8] Als Mr. P.H. Saaymans Vader (1799-1891), oudste zoon van Abraham Vader uit Kortgene, in 1857 in de gemeenteraad wordt herkozen, weigert die hem toegang.[8, 9, 16] Als tenslotte de Hoge Raad uitspreekt, dat die handelwijze niet in strijd is met de wet, moet de gemeenteraad bakzeil halen. Maar niet voor (heel) lang. In 1865 komt er een wettelijk verbod van deze bedenkelijke vorm van belastingontduiking.

Op Noord-Beveland niets van dit alles! De strafbladen van de bestuurders bleven blank. Er is zelfs geen schandaal of rel, behalve dan om Willem J. Vader van 's Gravenpolder

²² Noot redactie: In Wissenkerke was W.L. Vader (1775-1849) vanaf 1795 achtereenvolgens schout, maire en schout, tot zeker 1819, mogelijk 1825 (of eerder). Zeker is dat P. Tazelaar in 1825 burgemeester was (in 1824 bracht de regering het 'Reglement op de besturen ten plattelande' uit, nieuwe wetgeving, waarin de schout als burgemeester geboekstaafd werd, in 1825 geëffectueerd). Ook was W.L. Vader gemeentesecretaris, 1795-1838. Zijn zoon, J.H.L. Vader (1810-1892), volgde hem op in die functie, 1838-1873, later door J.H.L. Vader gecombineerd met het burgemeesterschap, 1853-1873. Tenslotte was de kleinzoon, W.J. Vader (1839-1916), burgemeester, 1873-1894. In Wissenkerke was eerst G.L. van der Heijde gemeentesecretaris, 1873-1912, daarna zijn zoon C.N. van der Heijde, 1912-1924, tenslotte de kleinzoon, N.D. van der Heijde, 1924-1956.

²³ Noot redactie: Het voorstel werd in eerste instantie met zes tegen vijf stemmen door de gemeenteraad verworpen. Twee maanden later werd het voorstel opnieuw ingebracht, met dien verstande, dat het te reserveren bedrag toen f100,- bedroeg. Ditmaal werd het voorstel met algemene stemmen aangenomen, waarbij drie raadsleden zich van stemming onthielden. B & K beschrijven dit in hun vervolgttekst op pag. 34 en 35.

heen.²⁴

En het gewone volk? Ook daar is misdaad schaars. Nemen we als voorbeeld de in 1852 in Wissenkerke geregistreerde misdrijven:[10]

–	Verwonding en mishandeling	2
–	Laster en belediging	3
–	Braak of opsluiting	3

Het ernstigste misdrijf, dat ik voor de periode 1853-1872 tegenkwam,[10] was, dat de veldwachter een bronzen theeservies ten onrechte in beslag had genomen en zelf had gehouden. Het gestolene bestaat meestal uit voedsel en van de waslijn gegapte kleren. Niet zo'n wonder bij de heersende armoede. In deze tijd, nu zelfs het uitschelden van een minister voor moordenaar ongestraft blijft, kijken we op van de relatief frequente misdaad: belediging. In die tijd werd het een ander uitschelden voor dief, hoer, "*groote konkel*" of smeerlap en tarwedief niet gedoogd en behoorlijk gestraft.

Vergeleken met de huidige tijd, waarin diefstal een nationale sport is geworden, waarin zowaar Nederland het Europees kampioenschap heeft verworven, muntte de misdaad op Noord-Beveland toen uit door een bijzonder geringe frequentie. Ligt de oorzaak daarvan in het nadrukkelijk en veelvuldig inhameren van de Tien Geboden thuis, op school en in de kerk, die nog door een grote meerderheid van de bevolking werd bezocht? Of in het steeds beëdigen van de geringste ambtenaren, zoals gemeentewegers en arbeiders van de meekrapstoven? Die laatsten zelfs elk jaar weer? Ik denk: gedeeltelijk. Een andere oorzaak zal ook wel het vredelievende, niet direct tot opstand neigende, berustende en meegaande karakter van de bevolking zijn geweest. Kortom: Noord-Beveland in de 19^e eeuw was, vergeleken met andere plaatsen en ook met Nederland in de huidige tijd, geen oord van nepotisme en corruptie maar: EEN OORD VAN WONDERBAARLIJKE DEUGDZAAMHEID.

LITERATUUR

1. Bruin, M.P. de & Wilderom, M.H. Tussen afsluitdammen en Deltadijken. Deel I: Noord-Beveland. Fa. Littooy & Olthof, Middelburg, 1961.
2. Goedhart M, e.a. (redactie Jubileumboekje). 1889-1989, 100 jaar Muziekvereniging Apollo, Wissenkerke. Gemeentearchief Wissenkerke.
3. Hollestelle L.M., Wellings Y.J.A., Zoodsma L. Homines Novi. De eerste volksvertegenwoordigers in Zeeland in 1795. Uitg. Schipbouwer en Brinkman, Amsterdam, 1993. ISBN 90-72872-10-X.
4. Lockefer, Louis. Toen Beveland verzonk (1530). Historisch openluchtspel in 2 bedrijven met proloog en epiloog. Gemeentearchief Wissenkerke.
5. Voorst Vader, P.J.A. van. Pieter Vader, 1734-1800. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 25-36. Tevens in: De Spuije, 1997; afl. 39: pag. 7-24.
6. Voorst Vader, P.J.A. van. Abraham Vader, 1770-1854. Of: metamorfose van

²⁴ Noot redactie: Helaas is dat niet waar, althans wat betreft onrechtmatige daden van bestuurders op Noord-Beveland in de eerste helft van de 19^e eeuw. Zoals door B & K beschreven, vonden zowel in Colijnsplaat als in Kats financiële malversaties plaats, leidend tot ontslag, in 1854 en 1844, van de betrokken functionarissen (geen leden van de familie Vader). In Colijnsplaat was de schuldige de rijksontvanger (vanaf 1841 ook raadslid en 1850-1854 burgemeester). In Kats was de schuldige de burgemeester, benoemd in 1838, met een raadslid samen zich geld toekennend waar zij beiden geen recht op hadden en daarom beiden in 1844 ontslagen.

Overigens, volgens H. van de Werf was de machtspositie van de familie Vader op Noord-Beveland in de 19^e eeuw zodanig, dat dat bij de bevolking een ambivalente houding opriep.[17] Die machtspositie hing sterk samen met hun grondbezit: in 1843 ca. 620 ha. om Wissenkerke en Kortgene volgens W.E.P. van IJsseldijk, dus ca. 12 boerderijen, ruw geschat (W.L. Vader had in 1849 daar bij zijn overlijden 14 boerderijen, A. Vader had er 4 in 1854 bij zijn overlijden, tesamen 18). Het totaal aantal boerderijen op Noord-Beveland was in 1982 ca. 140.

- Oranjehater tot Oranjeklant. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 37-54. Tevens in: De Spuije, 1998; afl. 43: pag. 4-27.
7. Voorst Vader, P.J.A. van. Willem Lodewijk Vader, 1775-1849. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 55-65. Tevens in: De Spuije, 1997; afl. 41: pag. 3-17.
 8. Voorst Vader, P.J.A. van. Mr. Pieter Iohannes van Voorst Vader, 1805-1869. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 67-81. Tevens in: De Spuije, 1998; afl. 44: pag. 7-23.
 9. Voorst Vader, P.J.A. van. Mr. Pieter Hendrik (Piet Hein) Saaymans Vader, 1799-1891. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 83-93.
 10. Voorst Vader, P.J.A. van. Leven en sterven in Wissenkerke (Noord-Beveland) 1853-1873 onder burgemeester J.H.L. Vader (1810-1892). In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 121-143. Tevens in: De Spuije, 1993; afl. 30: pag. 19-41.
 11. Voorst Vader, P.J.A. van. De ware geschiedenis van het conflict tussen dijkgraaf Willem Lodewijk Vader en Izaak de Moor. Apologie van een nazaat. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 145-151. Tevens in: Historisch Jaarboek voor Zuid- & Noord-Beveland, 1992; Jaarboek 18: pag. 103-109.
 12. Voorst Vader, P.J.A. van. Sorgwijck. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 153-162 (Bijlage III, pag. 161: In memoriam Gerard Engel de Jonge, 1911-1999). Tevens in: Nehalennia, 1993; afl. 94: pag. 2-9 (zonder bijlagen).
 13. Voorst Vader, P.J.A. van. Het mysterie van de herkomst van het vermogen der Vaders. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 163-169.
 14. Voorst Vader, P.J.A. van. De geloofsovertuiging der Zeeuwse Vaders in het licht van de Zeeuwse Godsdiensthistorie. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit 'Vader-land', levensbeschrijvingen en andere historische beschouwingen. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2001, pag. 171-175.
 15. Voorst Vader, P.J.A. van. Anthony van Hoboken (1756-1850), koopman te Rotterdam en Heer van de Heerlijkheid Kortgene. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit Zeeland. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2006, pag. 46-49.
 16. Voorst Vader, P.J.A. van, & Hageman, E. De Middelburgsche Courant, berichten omtrent de familie Vader, 1821-1866. Addendum: Lijst van leerlingen van het Stedelijk Gymnasium te Middelburg, selectie van leden van de familie Vader. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit Zeeland. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2006, pag. 126-135.
 17. Werf, H. van de. Eiland in doorsnee. Noord-Beveland, 1850-1900. Aspecten van een mentaliteitsgeschiedenis. Doctoraal scriptie, Instituut voor geschiedenis, R.U. Utrecht, 1987. Gemeentearchief Wissenkerke. Zie ook: Voorst Vader, P.J.A. van. Drs. H. van de Werf: Eiland in doorsnee, Noord-Beveland 1850-1900, aspecten van een mentaliteitsgeschiedenis. Inleiding en uittreksel. In: Voorst Vader, P.J.A. van. Verhalen uit Zeeland. Stichting Van Voorst Vader, Goes, 2006, pag. 77-82.
 18. Werkgroep Veldnamen Noord-Beveland (H.C. de Kater e.a.): Noord-Bevelandse veldnamen benevens een aantal historische bijzonderheden van het voormalige eiland, 1982, pag. 48. Gemeentearchief Wissenkerke.

ADDENDUM 1

Eindhoven, Oudjaar 2005

Aan:

Hr. A.J. Barth, gemeentearchivaris
Gemeentearchief
Wijngaardstraat 3
4461 DA Goes

Zeer Geachte Heer Barth,

Gezien de aangename betrekkingen, die tussen ons in de loop van 14 jaren zijn gegroeid, doet het me veel pijn tegen U te moeten opponeren. Bijgaand stuk, toegezonden aan de Spuije maakt duidelijk waarom ik daar niet onderuit kan.²⁵

Komt het door het feit, dat U met Uw neus in de archieven in Uw boek "Tussen isolement en ontsluiting" wel vele belangwekkende details vermeldt, maar de structuur van het bos als geheel uit het oog verliest?

De hoofdlijnen van Noord-Beveland in de 19e eeuw zijn toch de volgende:

Een geïsoleerd eiland, alleen per schip met veel tijdverlies te bereiken. Goes is tenminste een dagreis ver. Daarop 90 boerderijen, voor slechts 20% boereneigendom, voor 80% verpacht. In de 19e eeuw twee zware landbouwdepressies, die het eiland, dat geen andere nijverheid kent, twee maal jaren lang in diepe ellende dompelen. De beroerde financiële toestand wordt verergerd doordat het gros der landeigenaren elders woont. Het meerendeel van de opbrengst van de uitgevoerde producten - tarwe, bonen, meekrap - wordt dus elders genoten, komt het eiland niet ten goede. De armenzorg heeft de zware handicap, dat die op de schouders komt van een te klein aantal wel op het eiland wonende draagkrachten.

Doordat er geen andere middelen van ontspanning zijn is het eiland Nederlands kampioen in het verwekken van kinderen en drankmisbruik. Ook de kindersterfte is de hoogste van Nederland, waarbij typhus en dysenterie een ware slachting aanrichten, verbreid door de iedere zomer terugkerende vliegenplaag, die je noodzaakte bij iedere hap van je boterham met stroopvet en suiker eerst de vliegen weg te wuiven, die ondertussen door je kousen heen bijten (Iman Heystek), vliegen die geboren worden in de "kakhuusjes".²⁶ De overlevenden danken daaraan immuniteit. Eén op iedere zeven inwoners stierf door tuberculose, een ziekte die ook de Vaders zwaar heeft getroffen en zelfs de oudste tak van hen in mannelijke lijn geheel heeft uitgroeid.

Ook heb ik gemist, dat tegenover de 1/3 van alle inwoners van Nederland, die thans elk jaar slachtoffer worden van enig misdrijf - welke misdrijven tesamen de staat de ronde som van 20 milliard Euro per jaar kosten - het aantal slachtoffers van misdrijf op Noord-Beveland in de 19e eeuw een ongelooflijke grens van 1% niet overschrijdt.

²⁵ Noot redactie: Zie het in de bundel 'Verhalen uit Zeeland' anno 2006 door de Stichting Van Voorst Vader gepubliceerde artikel van dhr. P.J.A. van Voorst Vader, "Een kritische overdenking bij 'Tussen isolement en ontsluiting. Een bestuurlijke geschiedenis van Noord-Beveland, 1795-1995', geschreven door A.J. Barth & A.L. Kort". Een exemplaar van die bundel is aanwezig in het in 1991 opgerichte archief van de familie Vader in het gemeentearchief te Goes (en in de KB). Genoemd artikel werd het jaar daarna in gewijzigde vorm gepubliceerd in De Spuije, Mededelingenorgaan van Heemkundige Kring De Bevelanden, 2007; afl. 71: pag. 25-34. Dat tijdschrift nodigde bovendien dhr. P.J.A. van Voorst Vader uit een korte boekbespreking te schrijven, waar hij vanaf zag.

²⁶ Noot redactie: Zie Heystek I. Mijn jeugd op Noord-Beveland. Uitg. De koperen tuin, Goes, 1990.

Door de afwezigheid van middelbaar, laat staan hoger onderwijs - terwijl het lager onderwijs in de eerste eeuw helft bovendien uiterst gebrekkig was - moet alle eruditie geïmporteerd worden. Een reis naar Noord-Beveland heeft daardoor iets weg van die van Robinson Crusoe naar zijn eiland in de wijde oceaan: groot isolement en als nabuur alleen de ongeletterde Vrijdag. U beschrijft wel hoe moeilijk het soms was om een schoolmeester of een arts aan te trekken, maar heeft niet begrepen, dat diezelfde moeilijkheid ook gold voor de schout, de burgemeester, de ontvanger. U hebt de tinteling van vreugde niet gevoeld, die diegene bezielde, aan wie het Gode zij dank was gelukt een bekwaam man bereid te vinden het openstaande baantje te vervullen of erbij te nemen.

Voor allen - artsen, schoolmeesters, schouten/burgemeesters, ontvangers etc. - gold, dat zij niet alleen het isolement hadden te aanvaarden, maar ook minimale inkomsten. Door die schaarste niet te evalueren bent U ertoe gekomen de opeenstapeling van functies bij slechts een klein aantal mannen, die dan bovendien vaak elkaars verwanten waren, toe te schrijven aan NEPOTISME. Een VOLLEDIG ONGEFUNDEERDE STELLING en gezien de gezagsverhoudingen zelfs een volstrekte onmogelijkheid.

Die beschuldiging, nota bene door de beheerder van het VADER archief, is dubbel hard aangekomen. U mag dat wel weten. Nog wel tegen diegenen, die zo ontroerend hun best gedaan hebben, zoals de archieven getuigen. Niettemin wil ik U, de Kerstsfeer nog voelend, grootmoedig vergiffenis schenken en de hoop uitspreken, dat het de noodzakelijke band tussen de familie VADER en Uw archief niet zal schaden.

U wilt wel zo goed zijn mijn gevoelens aan de mij onbekende heer Kort door te geven.

Met beste groeten,

P.J.A. van Voorst Vader

ADDENDUM 2²⁷

Gemeentearchief
Wijngaardstraat 3
4461 DA Goes
tel. 0113-249785

Aan:
Dr. P.J.A. van Voorst Vader
Jan Smitzlaan 22
5611 LE Eindhoven

Goes, 4 januari 2006

Geachte heer Van Voorst Vader,

In antwoord op uw brief van 31 december 2005 bericht ik u het volgende. Ik zou het me gemakkelijk kunnen maken door mee te delen, dat ik de bewuste hoofdstukken, waarin het geslacht Vader voorkomt, niet heb geschreven en er dus geen verantwoordelijkheid voor zou dragen. Temeer daar wij onze schrijfsels aan de begeleidingscommissie²⁸ voorlegden en we er niet de gewoonte van maakten om elkaars werk te becommentariëren. Maar die conclusie, hoe waar ook, is me te gemakkelijk. Kort en ik hebben het boek samen geschreven en we zijn er samen verantwoordelijk voor. Ik zeg u toe, uw brief te bespreken met de heer Kort. We komen er nog een keer op terug, maar ik kan u niet beloven, dat dat op korte termijn is, vanwege de grote drukte en het vele werk, dat dagelijks op me ligt te wachten.²⁹

Dat u mij op voorhand vergiffenis wilt schenken, stel ik zeer op prijs!

Hoogachtend,

A.J. Barth, gemeentearchivaris

²⁷ Noot redactie: Anno 2014 met toestemming van dhr. A.J. Barth toegevoegd aan dit artikel. Bovendien heeft dhr. A.J. Barth de redactie bij de revisie in 2014 geholpen met informatie t.a.v. de organisatie van het gemeentebestuur op Noord-Beveland in de periode 1795-1851 (zie noot 9 en 10 en Addendum 3) en door een soort 'leescommissie' (op afstand) te willen zijn bij de versie anno 2014 van dit artikel.

²⁸ Noot redactie: De in het boek van Barth & Kort op blz. 4 vermelde leescommissie (in Voorwoord, Inleiding en Epiloog begeleidingscommissie genoemd) bestond uit de heren C.A.P. Schippers (voorzitter, wethouder van de gemeente Noord-Beveland), G.G. de Fouw (secretaris, werkzaam op het gemeentearchief in Wissenkerke), C.J. van Damme, L. Doddema, dr. O.W. Hogerhuis en J.C. Kouwer en mw. A.P. Dees - de Looff. Leden op afstand waren: dhr. dr. J.C. Sturm en dhr. dr. P. Priester.

²⁹ Noot redactie: Tijdens een bespreking dd 17 februari 2006 in Goes van de heren A.J. Barth en A.L. Kort met dhr. P.J.A. van Voorst Vader werd de situatie besproken. Dat leidde niet (direct) tot nieuwe inzichten bij dhr. dr. A.L. Kort, leraar geschiedenis op het lyceum in Goes, die eerder o.a. een geschiedenis van de SDAP in Vlissingen 1930-1940 publiceerde, volgens dhr. A.J. Barth auteur van de hoofdstukken, die dhr. dr. P.J.A. van Voorst Vader prikkelden tot een reactie. In het boek van Barth & Kort staat niet vermeld welke auteur welk hoofdstuk schreef.

ADDENDUM 3

Informatie aangaande de organisatie van het gemeentebestuur in de ambachtsheerlijkheid Kortgene 1795-1851³⁰

Kortgene was een smalstad, met hoge jurisdictie. Dat betekende dat er een baljuw was (in Wissenkerke was er een schout), die in rechtszaken fungeerde als openbare aanklager. Politie en justitie behoorden tot zijn taken. Daarnaast was er een college van zeven schepenen, dat belast was met de rechtspraak. Samen met de burgemeester (feitelijk een voorloper van de huidige wethouder) voerden ze ook de plaatselijke bestuurstaken uit. Ze werden allen benoemd, doorgaans voor twee jaar, door de ambachtsheer,³¹ die ook functionarissen benoemde als de gemeentesecretaris en de schotter (iemand, die t.b.v. de boeren controleerde of er vee in de sloten terecht was gekomen; had ook een rol bij het tellen van het vee voor de belastingen). De ambachtsheer was ook nauw betrokken bij benoemingen van ouderlingen en diakenen en het beroepen van de predikant. Cumulatie van functies was niet ongebruikelijk.

De president was de man, die de vergaderingen van het schepencollege voorzat. Dat wisselde nogal en kon per vergadering verschillen. En natuurlijk bemoeide de baljuw zich uitgebreid met het gemeentelijk bestuur. Doorgaans was dat een krachtfiguur, die al gauw aan de beschikbare touwtjes trok.

In 1795 werden alle heerlijke rechten afgeschaft. De beschreven bestuursinrichting bleef echter bestaan. De benoeming van de functionarissen kwam aan het provinciaal bestuur. Er kwam een vorm van democratie. De élite mocht voortaan zijn wensen bekend maken door middel van stembriefjes, die bij de mensen thuis werden opgehaald, waarop doorgaans een tweetal namen stond vermeld.

Van 1810-1813 was de Franse wetgeving van kracht. Aan het hoofd van de gemeente stond de maire, daaronder een adjoint-maire. Ten dienste van de maire was er een municipale raad, waarvan de leden door het provinciebestuur werden benoemd, op aangeven van de maire.

Na 1813 veranderde deze gang van zaken nauwelijks, zij het dat er onderscheid werd gemaakt tussen stad en platteland. Kortgene viel onder het platteland. De maire kreeg de benaming schout. De municipale raad werd gemeenteraad, benoemd door het provinciebestuur en gekozen door de élite op de wijze zoals hiervoor aangegeven. Uit de raad koos men twee assessoren (soort wethouders), die samen met de schout het dagelijks bestuur van de gemeente vormden.

In 1825 kwam er een nieuw reglement voor het platteland, waarin de schout voortaan als burgemeester werd geboekstaafd.

In 1851, met de inwerkingtreding van de gemeentewet, verviel het onderscheid tussen stad en platteland en sprak men uitsluitend nog van gemeenten, met een door de ingezetenen gekozen gemeenteraad, van waaruit het college van burgemeester en wethouders (B & W) werd gevormd. De raad werd hoofd van de gemeente, B & W bereiden de raadszaken voor en voeren die uit en werden voorts belast met het medebewind (uitvoering van opdrachten van de provinciale en rijks-overheid). De (door de kroon benoemde) burgemeester werd voorzitter van het college van B & W en van de gemeenteraad (maar was/is zelf geen raadslid) en hoofd van politie en brandweer.

³⁰ Noot redactie: Deze informatie werd dd 21-08-2014 in een e-mail aan de redactie toegezonden door dhr. A.J. Barth na redactionele vragen over deze materie, die door dhr. L.J. Moerland van het gemeentearchief te Goes na vooroverleg werden doorgespeeld aan dhr. A.J. Barth, inmiddels gepensioneerd, maar actief als altijd, o.a. op het gemeentearchief in Wissenkerke. Dhr. A.J. Barth gaf ook voor opname van deze tekst in de versie anno 2014 van dit artikel toestemming.

³¹ Zie noot 15: Is iemand (als ambachtsheer of ambachtsvrouw) 'Heer/Vrouwe van', dan is die persoon de enige eigenaar van een bepaalde Heerlijkheid, is iemand 'Heer/Vrouwe in', dan is die persoon mede-eigenaar.